

ULKOMAILLA ELÄVÄT ELÄKELÄISEMME

PEKKA PARKKINEN

Tilastokeskuksen väestötilaston (1998) mukaan vuoden 1997 lopussa Suomessa asui 65 vuotta täyttänyttä väestöä 752 488 henkeä. Eläketurvakeskuksen ja Kansaneläkelaitoksen laatiman eläketilaston (1998a) mukaan samaan aikaan tämänikäisiä omaa eläkettä saavia oli yhteensä 775 525 henkeä.

Eläkeikäisiä eläkeläisiä on todella enemmän kuin samanikäistä väestöä. Vuoden 1997 lopussa Suomesta omaa eläkettä nostavista 40 717 asui vakituisesti ulkomailla, kun työikäisetkin eläkeläiset lasketaan mukaan. Viime vuosina täältä on maksettu eläkettä yhä useammalle ulkomailla pysyvästi asuvalle, jolla ei ole edes asuntoa Suomessa.

Ensi vuosikymmenellä alkavat toisen maailmansodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat jäädä eläkkeelle. He ovat kielitaitoisia ja ovat työikäisinä viettäneet lomiaan muissa maissa. Jäävätkö he elämään eläkepäiviksi tänne vai kuluttavatko he täältä maksetun eläkkeensä Suomea suotuisamman ilmaston maissa?

ULKOMAILLA ELÄVÄT ELÄKELÄISET

Ulkomailla vakituisesti asuvien eläkeläisten lukumäärää on tilastoitu vuodesta 1983 lähtien (Tilasto Suomen..., 1998a; vastaavat aikaisemmat tilastot). Tuolloin muissa maissa elävistä sai täältä omaa eläkettä alle 5 000 henkeä. Kuten taulukko 1 kertoo, heidän lukumäärä on noussut jokaisena vuonna tilastointiajanjaksolla. Ulkomaille maksettujen eläkkeiden määrä on viime vuosina kohonnut enätysvauhtia.

Vuonna 1983 omaa eläkettä maksettiin

Suomesta lähes miljoonalle hengelle. Heistä siis puoli prosenttia asui vakituisesti ulkomailla. Osuus ylitti prosentin vuonna 1989 ja kaksi prosenttia vuonna 1995. Toissa vuonna muissa maissa eleli jo 3,4 prosenttia 1,18 miljoonasta eläkkeensaajastamme.

Ulkomailla asuvien eläkeläistemme nopea lukumäärän kasvu viime vuosina selittyy pitkälti vuoden 1994 alusta voimaan tulleesta ETA-lainsäädännöstä, jolla Suomi myönsi Euroopan talousalueen maiden kansalaisille samat eläkeoikeudet kuin suomalaisille. Tämän perusteella EU-maiden kansalaiset sekä norjalaiset, islantilaiset ja liechtensteinilaiset saavat Suomesta eläkettä samoin perustein kuin suomalaiset. Suomen lakien nojalla aikaisemmin maksettiin ulkomaille muuttaneille kansaneläkettä yleensä vain vuoden ajan. Täällä ansaittua työeläkettä voidaan rajoituksetta maksaa muissa maissa asuville.

Jo ennen ETA-sopimusta maastamme siirrettiin eläkkeitä ulkomailla vakituisesti asuville Suomen lakien ohella myös sosiaaliturvasopimusten perusteella. Tällaiset sopimukset Suomi oli solminut Pohjoismaiden lisäksi muun muassa Yhdysvaltojen, Kanadan, Sveitsin sekä muutaman nykyisen EU-maan kanssa (Ruhanen 1995).

Toissa vuonna muissa maissa elävistä eläkkeensaajistamme liki kaksi kolmasosaa oli nykyisessä virallisessa eläkeiässä eli 65 vuotta täyttäneitä (taulukko 1). Tämä osuus on kasvanut vuosi vuodelta. Tilastointijakson alussa vajaasta viidestä tuhannesta ulkomailla asuvasta eläkeläisestä vain kolmannes oli eläkeikäisiä. Tuolloin huomattava osa ulkomailla asuvista eläkeläisistämme oli työkyvyttömyyseläkkeellä. Viime vuosikymmenen

Taulukko 1. Ulkomailla elävät omaa eläkettä Suomesta nostaneet vuosina 1983–1997

vuosi	lukumäärä/ 1 000 henkeä	osuus kaikista eläkeläisistä, %	65 vuotta täyttäneiden osuus, %
1983	4,9	0,5	32,0
1984	5,2	0,5	32,1
1985	5,7	0,6	33,7
1986	6,2	0,6	34,9
1987	7,0	0,7	37,8
1988	8,8	0,8	42,8
1989	12,4	1,1	53,3
1990	14,2	1,3	54,8
1991	15,4	1,4	55,3
1992	16,6	1,5	55,6
1993	18,5	1,6	55,6
1994	19,2	1,7	57,2
1995	22,7	2,0	58,2
1996	30,8	2,6	62,6
1997	40,7	3,4	63,8

lopulla muissa maissa pysyvästi asuvista eläkeläisistämme oli jo yli puolet saavuttanut virallisen eläkeiän.

ULKOMAILLE MAKSETUT ELÄKKEET

Eläketurvakeskuksen, Kuntien eläkevakuutuksen ja Valtiokonttorin (1998) julkaiseman tilaston mukaan vuonna 1997 Suomesta maksettiin ulkomaille omaa työeläkettä yhteensä 367 miljoonaa markkaa ja perhe-eläkkeitä 47 miljoonaa markkaa. Samana vuonna ulkomailla asuvien kansaneläkekanta, jolla tässä tarkoitetaan joulukuussa maksettuja omia eläkkeitä kerrottuna luvulla 12, oli 343 miljoonaa markkaa (Kansaneläkelaitoksen tilastollinen..., 1998). Todettakoon selvyyden vuoksi, että näin laskettuun kansaneläkekantaan eivät sisälly vuonna 1997 maksetut poikkeuksellisen suuret takautuvat eläkkeet.

Kun ulkomaille maksetut omat työeläkkeet ja kansaneläkekanta lasketaan vuodelta 1997 yhteen, saadaan 710 miljoonaa markkaa. Se

on vähemmän kuin sadasosa kaikista lakisäätteisistä eläkemenoistamme, jotka mainittuna vuonna olivat yhteensä liki 78 miljardia markkaa (Parkkinen 1998). Vaihtotaseen kokonaismenoista (Bank of Finland..., 1998, taulukko 6.1) muihin maihin siirretyt eläkkeet muodostavat kolme tuhannesosaa, joten siltäkään kannalta ei ainakaan vielä ole syytä suureen huoleen. Koska eläketuloja virtaa ulkomailta myös Suomeen, heikentävät rajojen yli siirretyt eläkkeet vaihtotasettamme edellä esitettyä vähemmän.

Vuoden 1997 joulukuussa ulkomailla vakituisesti asuvien keskimääräinen kansaneläke Suomesta oli vain 800 markkaa kuukaudessa. Samana vuonna muihin maihin maksettu keskimääräinen oma työeläkekin oli pieni, 1 500 markkaa kuukaudessa. Ulkomaille maksettu keskimääräinen oma eläke onkin nykyisin alle kolmannes Suomeen suoritetusta keskimääräisestä omasta eläkkeestä. Tästä syystä vieraisiin maihin valuu alle sadasosa meiltä lähtevästä eläkemenosta, vaikka siellä asuu jo kolme ja puoli prosenttia eläkkeensaajistamme.

Ruotsissa asuville maksettiin Suomesta

Taulukko 2. Suomesta ulkomaille maksetut omat eläkkeet maittain vuonna 1997

asuinmaa	eläkemeno, miljoonaa markkaa	osuus ulkomaille maksetusta eläkemenosta, %
Ruotsi	440	62
Espanja	120	17
Yhdysvallat	36	5
Kanada	26	4
Saksa	11	2
muut maat	78	11
ulkomaat yhteensä	710	100

toissa vuonna erilaisia omia eläkkeitä 440 miljoonaa markkaa, joka oli 62 prosenttia ulkomaille maksetusta eläkemenosta (taulukko 2). On selvää, että valtaosa tästä eläkemenosta suuntautuu aikoinaan sinne muuttaneille suomalaisille, jotka viettävät eläkepäiviään uudessa kotimaassaan. Nyt eläkevuosinaan he nostavat Suomesta kansaneläkettä ja täällä asuessaan ansaitsemaansa työeläkettä.

Ruotsiin täältä vuonna 1997 maksettu keskimääräinen työeläke oli vain 800 markkaa kuukaudessa. Ruotsissa eläkepäiviään viettävät ovat yleensä tienanneet suuren osan eläkkeestään uudessa kotimaassaan, sillä Suomesta muuttaessaan valtaosa heistä oli nuoria. Toissa vuonna täältä maksettiin Ruotsiin omia työeläkkeitä yhteensä 151 miljoonaa markkaa, joka on yli 40 prosenttia ulkomaille menneestä työeläkemenosta.

EMU-maa Espanjaan siirrettiin toissa vuonna täältä eläkkeitä yhteensä 120 miljoonaa markkaa, joista vain kymmenen miljoonaa oli kansaneläkkeitä. Ulkomaille menevästä eläkemenosta Espanjan osuus on kuudesosa, mutta työeläkemenosta liki kolmannes. Siellä asuu runsaasti sellaisia eläkeläisiämme, jotka ovat tehneet koko elämäntyönsä Suomessa, mutta ovat eläkepäviksi muuttaneet Espanjaan. Niinpä täältä sinne makset-

tu keskimääräinen oma työeläke oli toissa vuonna lähes 7 000 markkaa kuukaudessa. Suotuisa ilmasto ja mahdollisuus selviytyä muiden suomalaisten avulla heikollakin kielitaidolla houkuttelevat sinne tulevana vuosina varmaan lisää suomalaisia. EMU-maiden välillä valuutan vaihtokustannuksetkin jäävät historiaan jo muutaman vuoden kuluttua.

Yhdysvaltoihin ja Kanadaan suuntautui yhteensä lähes kymmenesosa ulkomaille menevästä eläkemenosta. Se koostui pääasiassa sosiaaliturvasopimusten nojalla maksetuista kansaneläkkeistä. Viidenneksi tärkein maa ulkomaille maksettavissa eläkkeissä on Saksa, johon tästä eläkemenosta suuntautuu pari prosenttia.

Kaikkiin muihin maihin siirrettiin Suomesta eläkkeitä toissa vuonna yhteensä vain 78 miljoonaa markkaa. Näistä maista Ranskaan maksettu keskimääräinen työeläke oli yhtä suuri kuin Espanjaan maksettu keskimääräinen työeläke. Portugaliin maksettu keskimääräinen työeläke oli lähes 9 000 markkaa kuukaudessa. Ulkomaille menevästä työeläkemenosta Ranskan ja Portugalin yhteenlaskettu osuus on vain viitisen prosenttia.

Eläketurvakeskuksen ja Kansaneläkelaitoksen tietokannasta on tuotettu taulukko 3. Siinä on esitetty sekä Suomessa että ulkomailta asuvien eläkeläisten lukumäärä luokiteltuna kuukausieläkkeen suuruuden mukaan. Eläkkeen markkamäärä on eläkkeensaajan oma eläke yhteensä eli työeläkkeen ja kansaneläkkeen summa.

Taulukon 3 mukaan toissa vuonna Suomeen maksettu oma eläke oli keskimäärin lähes 5 000 markkaa kuukaudessa ja ulkomaille maksettu vastaava eläke alle 1 600 markkaa kuukaudessa. Ulkomaille maksetut eläkkeet ovat vaatimattomia verrattuna täällä elävien eläkkeisiin. Kun muualle maksetuista eläkkeensaajan kokonaiseläkkeistä yli 90 prosenttia oli toissa vuonna alle 3 000 markkaa kuukaudessa, niin näin pieneen eläkkeeseen joutui tyytymään vain runsas viidennes Suomessa asuvista eläkkeensaajista. Yli 9 000 markan omaa eläkettä kuukaudessa makset-

Taulukko 3. Suomessa ja ulkomailla asuvat omaa eläkettä Suomesta saavat luokiteltuna kuukausieläkkeen markkamäärän mukaan 31.12.1997, henkeä

eläke mk/kk	Suomessa asuvat, henkeä	ulkomailla asuvat, henkeä	yhteensä, henkeä
0-2 999	251 310	37 050	288 360
3 000-3 999	259 464	1 186	260 650
4 000-4 999	212 960	484	213 444
5 000-5 999	131 925	280	132 205
6 000-6 999	92 917	262	93 179
7 000-7 999	61 686	234	61 920
8 000-8 999	39 255	182	39 437
9 000-9 999	26 410	138	26 548
10 000+	64 504	901	65 405
kaikki	1 140 431	40 717	1 181 148
keskim. omaeläke /kk	4 977 mk	1 584 mk	4 860 mk

tiin vain kahdelle ja puolelle prosentille ulkomailla asuvalle, mutta kahdeksalle prosentille Suomessa asuvalle eläkeläisillemme.

ELÄKELÄISTEN LUKUMÄÄRÄ
PUOLITOISTAKERTAISTUU

Ulkomailla asuvien osuus kaikista eläkeläisistä vaihtelee ikäryhmittäin suuresti. Toissa vuonna suhteellisesti eniten muissa maissa eleli 50-59-vuotiaita eläkeläisiämme. Heistä yli viisi prosenttia nautti ulkomailla eläkettä Suomesta. Ikääntyneillä ja nuorehkoilla eläkeläisillä vastaava prosenttiosuus oli selvästi pienempi (taulukko 4).

Kaikista eläkeläismiehistä ulkomailla elää 3,6 prosenttia ja eläkeläisnaisista 3,3 prosenttia. Myös useimmissa ikäryhmissä ulkomailla asuu suhteellisesti hieman enemmän eläkeläismiehiä kuin -naisia. Merkittävien poikkeama koskee 44-54-vuotiaita eläkeläisiä. Heistä muissa maissa elää suhteellisesti selvästi enemmän naisia kuin miehiä.

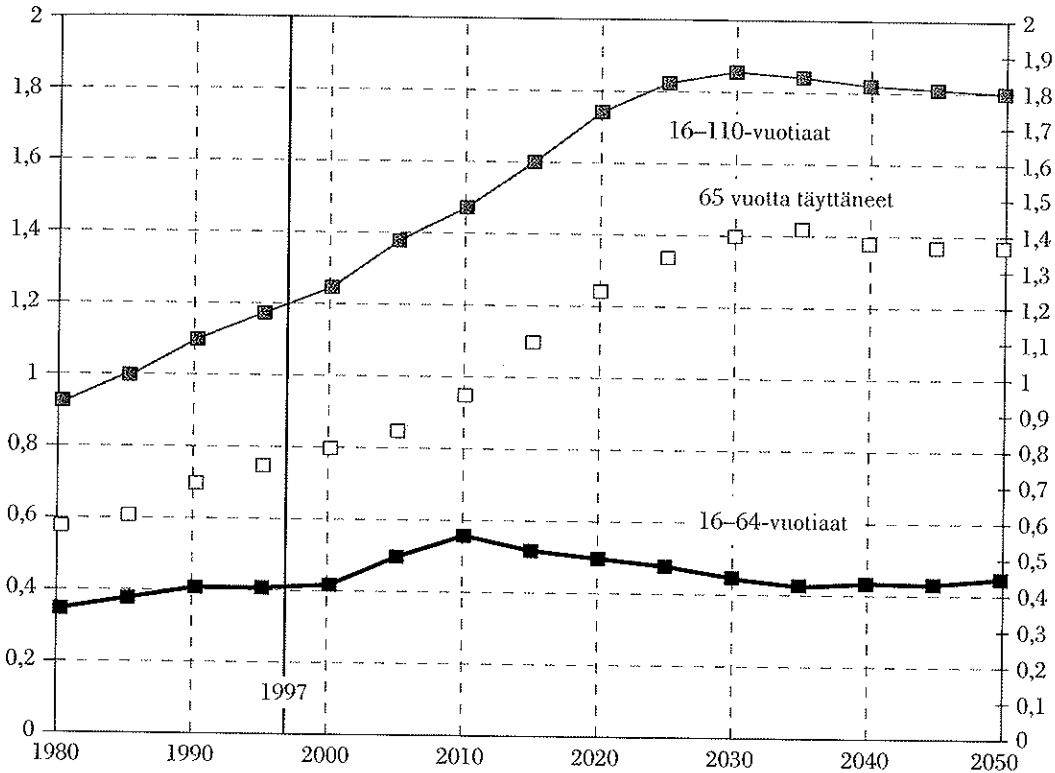
Ulkomailla muuttavia suomalaisia eläkeläisiä riittää tulevaisuudessa, sillä toisen maailmansodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat alkavat lähivuosina siirtyä varhaiseläkkeelle.

Taulukko 4. Suomesta omaa eläkettä saavat ulkomailla elävät eläkeläiset ikäryhmittäin 31.12.1997

ikä, vuotta	lukumäärä, henkeä	osuus ikäryhmän eläkeläisistä, %
16-39	186	0,6
40-44	345	1,9
45-49	1 134	3,8
50-54	2 328	5,2
55-59	4 145	5,1
60-64	6 582	3,3
65-69	10 733	4,4
70-74	7 654	3,7
75-79	4 315	2,9
80-84	2 050	2,1
85-89	836	1,5
90-110	409	2,0
16-110	40 717	3,4

Myöhemminkin eläkeikäinen väestö kasvaa nopeasti, mikäli maamme väestön elinajan pidentyminen jatkuu viime vuosien vauhtia. Tällaisiin tuloksiin tullaan käyttämällä eläkelaskelmissa tuoreita väestölaskelmia (Parkkinen 1998). Niissä on oletettu, että syntyvyys

Kuvio 1. Työikäisten, eläkeikäisten ja kaikkien eläkeläisten lukumäärä Suomessa vuosina 1980–1997 sekä ikäryhmittäisen vakioväestösuuslaskelman mukaan vuoteen 2050 saakka, miljoonaa henkeä.

jää nykyiselleen, elin aika pitenee yli vuodella jokaisen vuosikymmenen aikana ja nettomaahanmuutto lisää ulkomailta väestöä vuosittain 4 000 hengellä.

Vuonna 1997 Suomesta nosti omaa eläkettä siis 1,18 miljoonaa henkeä. Eläkkeensaajia oli siten melkein neljännes täällä asuvasta väestöstä. Jos tulevaisuudessa eläkeläisiä olisi Suomen nais- ja miesväestöstä ikäryhmittäin täsmälleen sama osuus kuin vuonna 1997, niin eläkeläisten lukumäärä yli puoli-toistakertaistuisi kolmessa vuosikymmenessä (kuvio 1).

Tällaisen vakioväestösuuslaskelman mukaan täältä eläkettä nostavia on eniten 2030-luvun alussa, kun nykyisen väestön suurimmat ikäluokat ovat kokonaan eläkkeellä. Silloin omaa eläkettä maksetaan Suomesta yhteensä 1,86 miljoonalle hengelle, joista osa asuu silloinkin vakituisesti ulkomailla. Vuo-

teen 2050 mennessä eläkeläisten lukumäärä vähenee vain vähän, koska elinajan pidentymisen ansiosta suurten ikäluokkien jälkeenkkin vanhusväestö säilyy lukuisana.

Vakioväestösuuslaskelman mukaan eläkeläisväestön kasvusta ensi vuosikymmenellä puolet selittyy työikäisten hakeutumisesta eläkkeelle. Vuonna 2010 alle 65-vuotiaita eläkeläisiä on 560 000 henkeä eli runsas kolmannes enemmän kuin nyt. Tämän jälkeen työikäisten eläkeläisten lukumäärä vähenee, sillä varhaiseläkeikään tulee vuosi vuodelta yhä pienempiä ikäluokkia. Eläkeikäisten eli 65 vuotta täyttäneiden lukumäärä lisääntyy aina 2030-luvun puoliväliin saakka, jolloin heitä on yli 1,4 miljoonaa henkeä. Myöhemminkään eläkeikäisten lukumäärä ei merkittävästi vähene, jos elinajan pidentyminen todella jatkuu runsaalla vuodella jokaisen vuosikymmenen aikana.

Taulukko 5. Ulkomailla elävät eläkeläiset vakioväestöosuuslaskelman mukaan vuosina 1997–2050, 1 000 henkeä

	1997	2010	2020	2030	2040	2050
ulkomailla elävät eläkeläiset yhteensä	40,7	51,5	60,2	61,4	58,8	58,2
siitä 16–64-vuotiaat	14,7	20,5	18,5	16,7	16,5	16,2

Vakioväestöosuuslaskelmien mukaan Suomesta eläkettä nostavia on kolmen vuosikymmenen kuluttua kolmannes väestöstä eli lähes 700 000 henkeä enemmän kuin nyt. On selvää, että monet heistä asuvat vakituisesti ulkomailla. Usean harmaan pantterin mielestä muu maa voi maistua mansikalta erityisesti loskakelien ja paukkupakkasten aikaan.

Vakioväestöosuuslaskelmalla voidaan arvioida myös ulkomailla asuvien eläkeläistemme lukumäärän kehitystä. Tällöin on otaksuttu, että ikäryhmittäin niin miesväestöstä kuin naisväestöstäkin tulevaisuudessa asuu ulkomailla prosentuaalisesti saman verran kuin vuonna 1997 (taulukko 4). Jos näin tapahtuisi, niin sekä ensi että sitä seuraavalla vuosikymmenellä ulkomaille maksettavien eläkkeiden lukumäärä kohoaisi kymmenellä tuhannella, mutta vakiintuisi sen jälkeen 60 000:n tuntumaan. Väestösyöt lisäävät ulkomailla elävien eläkeläistemme lukumäärää vain parin lähimmän vuosikymmenen aikana.

Jos ulkomailla elävien eläkeläisten lukumäärä vain puolitoistakertaistuisi taulukon 5 mukaisesti, ei eläkevirrasta ulkomaille olisi tulevaisuudessa juuri huolta. Tämä vakioväestöosuuslaskelma perustuu näkemykseen, ettei mitään yllättävää tapahdu ulkomaille maksettavissa eläkkeissä. Nykyisinhän valtaosa näistä eläkemenoista koostuu pienistä kansan- ja työeläkkeistä. Niitä maksellaan aikoinaan Ruotsiin ja muihin maihin muuttaneille, jotka syntyivät Suomessa. Vuoden 1970 jälkeen täältä ei enää ole lähdetty joukoittain siirtolaisiksi, joten Suomessa eläkettä hankkinutta työikäistä väkeä on nyt ulkomailla vähemmän kuin aikaisemmin.

On kuitenkin mahdollista, että eläkemenovirta ulkomaille vuolastuu tulevaisuudessa. Ensinnäkin, ulkomaille maksettavien pienienkin työeläkkeiden lukumäärä saattaa tulevaisuudessa lisääntyä niin nykyisten sopimusten kuin myös EU:n laajenevien yhteisten työmarkkinoiden vuoksi, jotka joskus ulottunevat nykyisen unionin itärajan takaisiin köyhiin maihin. Toiseksi, eläkevuosiksi voidaan muuttaa asumaan ulkomaille, vaikka eläke olisikin hankittu Suomessa. Jo nykyisin pääosa Espanjassa, Portugalissa ja Ranskassa elävistä eläkeläisistämme on tällaista väkeä.

Tulevat eläkeläiset ovat paremmin koulutettuja kuin vanhempansa. He tulevat toimeen vierailta kielillä ja ovat tottuneet viettämään lomiaan ulkomailla. Sinne heidän on halutesaan helppo muuttaa asumaan myös vakituksesi. Heille maksetuista työeläkkeistä, joiden ostovoima kohoaa talouskasvuakin nopeammin (Parkkinen 1998), saattaa tulevaisuudessa muodostua merkittävä tulonsiirto Suomesta näihin maihin. Nämä työeläkkeet lisäävät silloin kysyntää muissa maissa – ei täällä.

Jos ulkomailla asuvien osuus kaikista eläkeläisistämme kohoaisi tulevaisuudessakin yhtä nopeasti kuin vuodesta 1983 vuoteen 1997, niin vuonna 2050 joka seitsemäs Suomesta eläkettä nostava asuisi ulkomailla. Silloin muissa maissa elelisi yli neljännesmiljoona eläkeläistä, joille suomalaiset eläkelaitokset maksaisivat eläkettä. Heille maksettavat eläkkeet näkyisivät jo valtakunnan taseissa, koska ne eivät enää välttämättä olisi vaatimattomia kansan- ja työeläkkeitä Ruotsiin muuttaneille suomalaistyöläisille.

KIRJALLISUUS

Bank of Finland Bulletin No. 12 December 1998. Helsinki 1998

Kansaneläkelaitoksen tilastollinen vuosikirja 1997. Julkaisuja T1:33. Helsinki: Kansaneläkelaitos, 1998

Parkkinen, Pekka: Kansantalous ja eläkkeet vuoteen 2050. VATT-keskustelualoitteita 178. Helsinki 1998

Ruhanen, Esko: Ulkomailla asuvien kansaneläkkeet vuonna 1995. Kansaneläkelaitoksen tilastokatsaus 4/1995. Helsinki 1995

Suomen työeläkkeensaajat vuonna 1997. Helsinki: Eläketurvakeskus, Kuntien eläkevakuutus ja Valtiokonttori, 1998

Tilasto Suomen eläkkeensaajista 1997. Helsinki: Eläketurvakeskus ja Kansaneläkelaitos, 1998. 1998a

Tilasto Suomen eläkkeensaajista kunnittain 1997. Helsinki: Eläketurvakeskus ja Kansaneläkelaitos, 1998. 1998b

Väestörakenne 1997. Väestö 1998:5. Helsinki: Tilastokeskus, 1998.